

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Majandusanalüüsi ja rahanduse instituut

Jekaterina Maslennikova

**TARBIMISLAENUDE NÕUDLUST MÕJUTAVAD
DEMOGRAAFILISED JA SOTSIAALMAJANDUSLIKUD
FAKTORID EESTI PANGANDUSES**

Bakalaureusetöö

Õppekava Ärindus, peeriala Ärirahandus

Juhendaja: lektor Ilzija Ahmet, PhD

Tallinn 2020

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 7160 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Jekaterina Maslennikova

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 179687TABB

Üliõpilase e-posti aadress: jekaterinamas@hotmail.com

Juhendaja: Ilzija Ahmet, PhD:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE.....	3
SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILINE RAAMISTIK.....	7
1.1. Tarbimislaenu mõiste ja olemus	7
1.2. Tarbimislaenu alternatiivid	11
1.3. Tarbimislaenu nõudlust mõjutavad tegurid	14
2. ANALÜÜSI METOODIKA JA ANDMED.....	20
2.1. Kvantitatiivse uuringu kirjeldus ja valim	20
2.2. Valim.....	21
3. EMPIIRILINE UURIMUS.....	25
3.1. Ankeetküsitluse põhjal saadud tulemuste analüüs.....	25
3.2. Hüpoteeside testimine.....	29
3.3. Tulemused ja järeldused	32
KOKKUVÕTE	34
SUMMARY.....	36
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	38
LISAD	41
Lisa 1. Küsitlusankeet.....	41
Lisa 2. Vastajate jaotus demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tunnuste järgi.....	45
Lisa 3. Sagedustabelid ja hii-ruut testi tulemused	47
Lisa 4. Lihtlitsents	49

LÜHIKOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö pealkiri on „Tarbimislauende nõudlust mõjutavad demograafilised ja sotsiaalmajanduslikud faktorid Eesti panganduses“.

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada demograafilised ja sotsiaalmajanduslikud tegurid, mis mõjutavad tarbimislauende nõudlust Eesti panganduses. Nende tegurite välja selgitamine aitaks parandada pankade teeninduskvaliteeti ja suurendada kliendibaasi, tuvastades sihtrühma ja selle vajadused. Töö eesmärgi täitmiseks korraldab autor Eesti elanike seas küsitluse. Vaadeldakse tarbimislauende nõudlust mõjutavaid tegureid tuginedes varasematele empiirilistele uuringutele. Analüüsi kaasati kaheksa sõltumatut muutujat: sugu, vanus, rahvus, haridustase, tööhõive, palgatase, leibkonna koosseis ja pere suurus. Tarbimislauende nõudlust mõjutavate tegurite väljaselgitamiseks viiakse läbi hii-ruut test.

Uuringu käigus selgub, et tarbimislauende nõudlusel on seos inimeste rahvusega, vanusega ja haridustasemega. Analüüsist välja tulnud tarbimislauende nõudlust mõjutavad demograafilised ja sotsiaalmajanduslikud faktorid ühtisid teoreetilises osas esitatud informatsiooniga. Lisaks sellele on välja toodud tarbimislauende eelised ja puudused, alternatiivsed laenuvõimalused ning selgitatakse välja põhjused, miks Eesti elanikud seda tüüpi laenu võtavad. Autor teeb ka ettepaneku korraldada suurem tarbimislauende uurimine, analüüsides muid tegureid ja nende mõju nõudlusele.

Võtmesõnad: tarbimislauende, tarbimislauende alternatiivid, tarbimislauende nõudlust mõjutavad tegurid Eestis

SISSEJUHATUS

Kaasaegses maailmas laenu võtmine ehk raha laenamine on tavaline nähtus ning tarbijate tavapärane käitumine. Laenamine võimaldab tarbijatel saada eluks vajalikke tarbekaupu soodsatel tingimustel ning parandada elukvaliteeti, võttes selleks vajaliku rahasumma. (Justiitsministeerium, Koll 2011) Seega saab elanikkond võimaluse osta kaupu just neile sobival ja vajalikul ajal.

Paljud ettevõtted Eestis väljastavad tarbimislaine ja neil kõigil on erinevad laenupakkumised, seetõttu võivad igal ettevõttel selle teenuse nimed ning väljastamise tingimused olla erinevad. Tarbimislained on olnud suure nõudlusega alates nende loomisest ning tarbimislainete temaatika on jätkuvalt aktuaalne. Tänapäeva tingimustes on tarbimislained kommertsbankade ja kaubandusorganisatsioonide tegevuses olulisel kohal. Seda tüüpi laen stimuleerib kaupade ja teenuste müüki ning toob laenuandjatele märkimisväärset sissetulekut ja kasumit. Töös kasutab autor järgnevat tarbimislaine määratlust – tarbimislaine on tagatiseta väikelaen, mida väljastatakse panga poolt. Töö teoreetilises osas käsitleb autor terminoloogia erinevaid kasutusvõimalusi selles valdkonnas.

Klientide vajaduste rahuldamiseks ja neile vajalike teenuste pakkumiseks kasutatakse panganduses klientidele orienteeritud strateegiad. See on tingitud vajadusest laiendada kliendibaasi, rahuldada klientide kasvavaid vajadusi, samuti pidevalt parandada krediidiorganisatsioonide konkurentsivõimet ja tõhusust.

Antud bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada demograafilised ja sotsiaalmajanduslikud tegurid, mis mõjutavad tarbimislainete nõudlust Eesti panganduses. Tarbimislainete nõudlust mõjutavate tegurite uurimise abil suudavad pangad täpsemalt tuvastada klientide sihtrühmi, suurendades seeläbi tootlikkust ja saades rohkem tulu tarbimislainete väljastamisest.

Bakalaureusetöö eesmärgi täitmiseks püstitas autor järgnevad ülesanded:

- Tuginedes teoreetilistele allikatele selgitada tarbimislaine olemust ning teha ülevaade tarbijalaine alternatiividest

- Tuginedes varasemalt korraldatud uuringutele ning teoreetilistele allikatele uurida demograafilisi ja sotsiaalmajanduslikke tegureid, mis võivad mõjutada tarbimislauende nõudlust
- Kirjeldada autori poolt kasutatavat metoodikat
- Korraldada uuring täiskasvanud Eesti elanike seas
- Teostada analüüs vastavalt tulemustele ning teha järeldusi ja anda soovitusi

Uurimismeetodina antud töös kasutab autor kvantitatiivset meetodit ning teostab saadud andmete põhjal analüüsi. Andmete kogumiseks koostab autor veebipõhise ankeetküsimustiku, mis viiakse läbi täiskasvanud Eesti elanike seas. Kuna laenamise teema on küllaltki isiklik ja tundlik, siis esitatakse küsimustik elanikele elektroonses keskkonnas (*Google Forms*), mis on anonüümne. Selline andmete kogumise meetod julgustab osalejaid oma vastustes olema avatud ja siirad.

Täitmaks püstitatud eesmäärke ja ülesandeid koostas autor neli uurimisküsimust:

1. Millised on tarbimislauenu eelised ja puudused?
2. Millised on tarbimislauenu alternatiivid?
3. Millistel põhjustel võtavad Eesti elanikud tarbimislauene?
4. Millised demograafilised ning sotsiaalmajanduslikud tegurid mõjutavad tarbimislauenu nõudlust Eestis?

Selle bakalaureusetöö andmete analüüsimiseks kasutas autor χ^2 -testi ehk hii-ruut testi. Varasemate uuringute ülevaate ning teoreetiliste aluste põhjal püstitab autor hüpoteesid, mille abil testib seost tarbimislauenu nõudluse ja selliste tegurite vahel nagu sugu, vanus, rahvus, haridustase, tööhõive staatus, isiklik netosissetulek, leibkonna koosseis ja pere suurus.

Selle lõputöö teema valik on ühelt poolt seotud autori isikliku huviga uurida tarbimislauende teemat - miks on see pangateenus on nii populaarne ja millised demograafilised ning sotsiaalmajanduslikud tegurid võivad selle nõudlust mõjutada. Teisest küljest on võimalik parandada pankade teeninduskvaliteeti ja suurendada kliendibaasi, tuvastades sihtrühma ja selle vajadused.

Käesolev lõputöö on jaotatud kolmeks osaks – teoreetiline osa, metoodika, uuringu tulemuste kajastus ning hüpoteeside kontrollimine. Esimeses peatükis antakse tarbimislauenu turu ülevaade, kus autor käsitleb ka tarbimislauenu olemust ning tarbijakrediidi alternatiive. Töö teises peatükis

teeb autor ülevaate töö kvantitatiivsest meetodikast ning valimist, mida uuringu analüüsi teostamisel kasutatakse. Kolmandas osas annab autor ülevaate internetiküsitluse tulemustest, kasutades tabeleid ja jooniseid. Järgnevalt on autor kontrollinud kaheksa hüpoteesi ja teinud järeldused.

1. TEOREETILINE RAAMISTIK

1.1. Tarbimislaenu mõiste ja olemus

Tihti juhtub elus nii, et vajalike kulutuste jaoks pole piisavalt raha, mistõttu on inimesed sunnitud võtma laene. Laen aitab inimestel suurendada oma hetkelist ostujõudu ja omandada vajaliku. Alati ei ole laenamine siiski parim lahendus. Näiteks, kui inimene võtab laenu, võtab krediidasutus (pank), laenuandja või kredidivahendajad (sh kiiralaenufirma, ühisrahastusplatvorm, liisingufirma) osa summast endale laenuvõtja tulevasesst sissetulekust lepingutasude ja intresside näol. (Finantsinspeksioon 2019)

Laenude vajalikkus on seletatav asjaoluga, et elanikkonna jaoks kiirendab krediit teatavate hüvede saamist, mida neil oleks tulevikus olnud võimalik omandada, tingimusel, et vajalik raha on kogunenud. Tarbijakrediidi väljastamine elanikkonnale ühelt poolt parandab elatustaset, teiselt poolt kiirendab varude ja teenuste müüki.

Krediidi väljastamisega aitab pank ennekõike lahendada elanikkonna sotsiaalmajanduslikke probleeme, mis on seotud vajadusega parandada elutingimusi, tasuta meditsiiniliste ja hariduslike teenuste eest. Lisaks aitab krediit, stimuleerides elanikkonna nõudlust kaupade järele, suurendada nende tootmist ja müüki, kasvatades seeläbi riigi majanduslikku potentsiaali. Igapäevaste vajaduste rahuldamiseks kasutavad inimesed tarbimislaene.

Euroopa Keskpanka sõnastik defineerib tarbimislaenu mõiste kui laenu, mida antakse peamiselt kaupade ja teenuste isiklikuks tarbimiseks. Selle kategooria tüüpilised näited on laenu mootorsõidukite, mööbli, kodumasinade ja muude tarbekaupade finantseerimiseks, puhkusereisideks ja nii edasi. (European Central Bank 2020) Euroopa Komisjoni dokumendis nimetatakse tarbimislaenuks tagatiseta lepingut, mille kohaselt võlausaldaja annab või lubab anda tarbijale raha laenu vormis või muu finantslepingu vormis. Tarbijakrediidi tüübid hõlmavad

krediitkaarti, isiklikku laenu, arvelduskrediiti, kiiret lühiajalist laenu, uue kauba või teenuse ostmisega seotud krediiti, liisimist ja järelmaksu. (Financial Services User Group (FSUG) 2019) Finantsinspeksiooni tarbijaveeb defineerib tarbijakrediiti, kui krediiti või laenu, mida pakuvad eraisikutele krediidasutused ehk pangad, laenuandjad ja kredidivahendajad. Selliseid laene võib võtta mitmesugustel eesmärkidel, näiteks kodu remondiks, äri arendamiseks, seadmete, mööbli või auto soetamiseks, hariduse rahastamiseks, hambaraviks, reisimiseks ja nii edasi. Võimalikud laenusummad erinevad ka teenusepakkujust sõltuvalt, ulatudes mõnesajast eurost kahekümne tuhande euroni. Sõltuvalt sellest, kes laenuteenust pakub, nimetatakse selliseid laene näiteks “remondilaen”, “autolaen” ja “reisilaen”. Tagatiseta väikelaenude tingimuseks on regulaarse sissetuleku tõestamine. Tagatisena võib olla kas eraisiku käendus või pangahoius, sõltuvalt laenupakkujust ja konkreetsest laenuüübist. (Finantsinspeksioon 2019)

Eesti Panga veebisõnastikus oleva tarbijakrediidilepingu mõiste on võetud Eesti Vabariigi võlaõigusseadusest, mis on sätestatud VÕS-i §402, mille kohaselt: „Tarbijakrediidileping on krediidileping, millega oma majandus- või kutsetegevuses tegutsev krediidiandja annab või kohustub andma tarbijale krediiti või laenu.“ (VÕS §402)

VÕS-i §34 kohaselt: „Tarbija on füüsiline isik, kes teeb tehingu, mis ei seonu iseseisva majandus- või kutsetegevuse läbiviimisega.“ (VÕS §34) Seega VÕS-i §34 järgi ei käsitleta juriidilist isikut tarbijana. 2016. aastal oli vastu võetud seadus, mille järgi VÕS-i §402 täiendatakse lõigetega 2 ja 3, kus sätestatakse, et tarbijakrediidilepingu mõiste hõlmab ka hüpoteeki ja muid finantsteenuseid, mida osutatakse üksikisikutele mitteärilisel eesmärgil. (Võlaõigusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus §402)

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2008/48/EÜ, 23.aprill 2008, järgi jäetakse hüpoteeklaenud, kapitalirent, arvelduskrediidid ja kõik tagatud laenud tarbijakrediidilepingu määratlusest välja. (EN direktiiv 2008/48/EÜ art 2, p 2.)

Varasematele uuringutele tuginedes on näha, et tarbimiskrediidi mõiste tõlgendamine võib ka veidi erineda. Inglisekeelsed allikad selgitavad tarbijakrediidi isikliku võlana, mida inimesed võtavad kaupade ja teenuste ostmiseks. (The Aspen Institute 2018) Ehkki igat tüüpi isiklikku laenu võiks nimetada tarbimislaenuks, kasutatakse seda terminit tavaliselt tagatiseta võla kirjeldamiseks.

Eesti laenuturul tarbimisläenude kasutamine on väga aktiivne. Kui vaadata kõiki Eesti tarbimisläenu turu erinevaid pakkumisi, siis sellest võib järeldada, et tarbimisläen on tagatiseta väikelaen, mida laenuvõtja saab kasutada oma tarbijate vajaduste rahuldamiseks, näiteks reisimiseks, kodumasinade või kodutehnika soetamiseks, terviseiga seotud kulude katmiseks või muudeks kulutuseks. Teiste sõnadega, laenuandja tavaliselt ei määra kindlaks läenu kasutamise tingimusi ega eesmärki ning tarbijakrediidi puhul sõltuvad individuaalsed intressimäärad tavaliselt inimese maksevõimest, see tähendab tema sissetulekust ja krediidi ajaloost. (Krusenvald 2019)

Tarbimisläene pakuvad nii pangad kui ka pankadevälised pakkujad, kuna ei kuvata pankade veebilehtedel sellist terminit nagu tarbimisläen. Pangasüsteemides kasutatakse mõistet väikekrediit ja sõltuvalt teenusepakkujast võib seda ka nimetada teisiti ning tavaliselt selle all mõistetakse, et see on ilma tagatiseta läen.

Seetõttu ajavad inimesed mõnikord segamini tarbimisläenu ja väikelaenu mõisted. Mõlemad on läenud, mida iseloomustavad peamiselt asjaolud, et seda võetakse otseses mõttes tarbijate kulutuste katmiseks ning läenusumma on suhteliselt väike, aga sõltuvalt läenupakkujast ja läenusummast võib pank ka tagatist nõuda. Seetõttu vaatamata sarnasustele, saab sõltuvalt summast väikelaenu ning tarbijalaenu tagatise järgi eristada.

Tagatis on vara või kolmanda osapoole kohustus, mis tähendab, et kui läenusaja tekib probleem läenu tagasimaksmisega, siis ta kaotab tagatiseks panditud vara ehk laenuandja võib selle vara ära võtta ning saab omakorda selle vara omanikuks. (Eesti Pank 2020)

Nagu juba eespool mainitud, tagatiseta läen on läen, mille võtmiseks ei nõuta tagatist. See tähendab, et läenu saab taotleda ilma autot ega kinnisvara pantimata. Vastavalt sellele ei loeta läene, nagu näiteks autolaen, kinnisvaralaen, õppelaen, tarbimisläenuks, kuna need vajavad tagatist. Tagatiseks ei pea alati olema auto või kinnisvara, vaid lubatakse ka lisatagatise nagu võlakirjad, väärtpaberid, aktsiad ja ka käendus. (Rahandus 2017)

Tarbimisläenu mõiste uuringu tulemusi üldistades, võib teha järelduse, et tarbimisläen on käibe väljend ja seda võib mõista mitmeti. Eestis kasutatakse tarbijakrediidi terminit seadustes ja ametlikes regulaatorites liiga laias tähenduses, terminoloogia ei ole konkreetne ja autor ei saa seda oma töös kasutada. Seetõttu selles töös otsustas autor kasutada Euroopa Parlamendi ja nõukogu 2008. aasta direktiivi terminoloogiat.

Direktiivist tulenevalt, tarbimislau ehk tarbijakrediit on tagatiseta väikelaen, mida väljastatakse panga poolt. Selle direktiivi kohaselt ei kuulu tarbimislauu mõiste alla hüpoteegid, kapitalirent, arvelduskrediidid ja kõik tagatud laenud. Seega on vaja tarbimislauu eristada tagatisega laenust ning seda ei tohiks segi ajada teist tüüpi laenudega nagu liising, hüpoteek või riiklik õppelaen. (EN direktiiv 2008/48/EÜ art 2, p 2.) Selline tarbijakrediidi määratlus on kooskõlas ka sellega, kuidas pangad krediiditurul terminoloogiat kasutavad. Käesoleva töö järgmises osas kasutatakse sünonüümidenä tarbijakrediidi ja tagatiseta väikelaenu mõisteid.

Kõigist varem öeldust võib järeldada, et tarbimislauu ehk väikelaenu eelised on see:

- Konfidentsiaalsus. Tavaliselt ei küsi laenuandja tarbimislauu otstarvet ehk klient ei pea selgitama mille jaoks ta laenu saada soovib. Krediidiasutuse jaoks on oluline vaid võla õigeaegne tagastamine ja mitte midagi muud, võrreldes näiteks hüpoteeklaenuga, mille puhul klient peab panka teavitama igast etapist.
- Kiirus. Laenu taotluse esitamise ja kontole raha laekumise vahel möödub minimaalselt aega.
- Kättesaadavus. Tagatiseta laenu taotlemisel ei teki selliseid kulusid, mis on seotud tagatise hindamise, lepingu notariaalselt tõestamise ja muude kuludega. Lisaks sellele on laenu taotlemise protsess palju lihtsam.

Kuid tarbimislauudel on ka negatiivsed küljed:

- Kõrge intressimäär. Kuna krediidiandjal ei ole lisagarantiid, on tagatiseta laenu intressimäär kõrgem kui teistsugustel laenudel. Intressimäära suurendamisega vähendab ettevõtte riski, et klient ei tagasta krediidivõlga.
- Väiksemad laenusummad. Maksimaalne laenusumma ilma tagatiseta on umbes 10 tuhat eurot, sõltuvalt teenusepakkujast ja kliendi netosissetulekust. Kui klient soovib saada suuremat laenusummat, peab ta kaaluma tagatisega laenu.

Kõige levinumaid tarbimislauude alternatiive ja nende erinevusi kirjeldatakse järgmises lõigus.

1.2. Tarbimislauenu alternatiivid

Peamised põhjused, miks inimesed pöörduvad laenu saamiseks pigem pankade kui erakontorite poole, on nende usaldusväärsus, hea maine ja pikaajaliste laenude suhteliselt madalad intressimäärad. (Rahaabi 2019) Kuigi tarbijakrediit on piisavalt hea ja mugav võimalus raha saamiseks, on siiski ka alternatiive, mille järele on nõudlus ka Eesti elanike seas.

Tarbijakrediidi kõige populaarsemate alternatiividena autor tõi välja järgmist: järelmaks, kiirlaen, ühisrahastus ja krediitkaart. Selles peatükis antakse ülevaade nende olemusest.

- Kiirlaen

Inimestel, kellel pole piisavalt raha ja kes vajavad finantseerimist, on keeruline pankadest laenu saada. Erinevatel põhjustel ei vasta need laenu taotlejad panga standarditele ja pank keeldub laenu pakkumast või ei vasta laenusumma taotlejate vajadustele. Seetõttu on mõnikord inimesed sunnitud lihtsustatud krediidi saamiseks pöörduma mittepangandusasutuste poole ja võtavad laene tingimustega, mis ei pruugi nende huvides olla.

Kiirlaene tuntakse ka peamiselt krediidifirmade tootena, kuna ükski pank selle nime all laene ei anna. Kiirlaenu on Eestis kiirelt populaarseks muutunud ning Rahandusministeeriumi andmetel on kiirlaenu võtnud kokku vähemalt 100 000 elanikku. (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2014)

Finantsinspeksioon kasutab SMS-krediiti kiirlaenu sünonüümina. Selliste laenude olemus seisneb selles, et taotleja saab need väga kiiresti ehk mõne minuti jooksul. Kiirlaenu risk on seotud asjaoluga, et need on laenuvõtja jaoks väga kallid. Varem võis kulukuse määr ulatuda sadadesse protsentidesse, vaid pärast 2015. aasta 1. juulit kehtestas riik ülempiiri ja nüüd võib kulukuse määr küündida kümnetesse protsentidesse. (Finantsinspeksioon 2019)

Nagu juba mainitud, on kiirlaenu eripäraks see, et laenul on kõrgem krediidi kulukuse määr. Kõrgema intressimäära põhjus peitub selles, et kiirlaen on hõlpsasti kättesaadav laen ehk antakse kergemalt kätte ja laenu saab juba samal päeval. Sellist tüüpi laenu väljastamisel kannab laenuandja rohkem riski ja püüab seega katta kulusid, mis tekivad, kui inimene ei suuda kiirlaenu

tagasi maksta. Samadel põhjustel on see laenusumma ka väiksem ehk mõni tuhat kuni paarkümmend tuhat eurot. (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2014)

Kiirraenude eeliste hulka kuulub nende kiirus ja paindlikkus. Ehkki tarbimislaenu on odavam võtta, kuna intressimäär on tunduvalt madalam kui kiirraenu korral, on see aga keerulisem, sest tarbimislaenu saamiseks peab klient vastama kõrgematele kriteeriumitele (sissetuleku tase, madalad rahalised kohustused, puuduvad viivised). (*Ibid.*)

Kiirraenu andjad võivad nõuda vajalikke dokumente ning andmeid sarnaselt pankadele. Tavaliselt piisab vaid inimese tuvastamisest ja raha kantakse kliendi kontole. Seetõttu eelistavad inimesed mõnikord seda tüüpi laenu võtta hoolimata selle puudustest.

- Ühisrahastus

Kui üks osa elanikkonnast ei usalda Interneti kaudu finantstehingute teostamist ja usaldab oma panka, siis teine osa elanikest valib alternatiivina ühisrahastuse platvormi.

Ühisrahastuse definitsioonid varieeruvad, vaid sageli see tundub kui *P2P* (partnervõrk, *peer-to-peer*) raha vahetamise mehhanism kahe omavahel mitteseotud isikute vahel, keda tuntakse kui “*peers*”. Tänapäeval selline finantseerimisviis on peaaegu märkamatult kasvanud. (Reila 2018)

Finantsinspeksioon selgitab, et ühisrahastamine on inimeste kollektiivne koostöö, kes vabatahtlikult koguvad raha väikeste summade kaupa kokku. Selle finantseerimisviisi abil kogutakse vahendeid isiklike vajaduste rahastamiseks, huvitavate idufirmade, loominguliste projektide, heategevuslike eesmärkide, ühiskondlikult oluliste ideede elluviimiseks ja nii edasi. Ühisrahastamine toimub avalike internetiplatvormide kaudu, mis kontrollivad laenukandidaatide kvaliteeti, kuid ei finantseeri neid. Investorid pakuvad laenuvõtjatele raha, teenides intressitulu. (Finantsinspeksioon 2019)

Sellist ühisrahastamise definitsiooni kinnitab ka Eesti panga sõnaraamat, kus öeldakse, et ühisrahastus on investeerimisviis, mis hõlmab tavaliselt paljude investorite poolt väikest investeeringut. Tehinguid tehakse internetis ühisrahastuseks loodud platvormide kaudu. (Eesti Pank 2020)

Seega eeltoodu alusel saab järeldada, et vastastikuse finantseerimise liik inimeselt inimesele on laen, mille puhul laenusumma tuleb teiselt inimeselt võrguteenuste kaudu, mis ühendavad laenuandjaid otse laenuvõtjatega. Selle põhiolemus on see, et inimesed saavad üksteisele raha laenata ilma, et peaksid seda tegema läbi pankade, krediidiühistute või mikrofinantseerimisorganisatsioonide. Igaüks saab luua konto ühisrahastusplatvormil ja seejärel mugavalt oma raha teistele laenata ning seejärel intressitulu teenida. (Zhao, et al. 2017)

- Järelmaks

Järelmaksu käsitleb autor eraldi finantseerimise võimalusena, kuna pangad seda finantseerimise teenust otse ei paku vaid seda saab taotleda toote ostmisel. Järelmaks on kauba soetamise viis, mille puhul tasumine ei toimi täies mahus, vaid osade kaupa, mis on täpsustatud ostja ja müüja vahelises lepingus. Üks oluline erinevus järelmaksu ja tarbimiskrediidi vahel on laenusaaaja kohustustes laenuandja ees. Kui klient ostab kaupa järelmaksuga, siis just see toode on tagatis. Nagu tavalise tagatise puhul, kasutatakse seda selle jaoks, kui klient ei maksa nõutavat summat õigeaegselt. Sel juhul võib võlausaldaja kauba ära võtta, kuna õigus sellele ei ole teile veel üle läinud. (Finantsinspeksioon 2019)

Krediidi ja järelmaksu erinevus seisneb ka selles, et seda võib taotleda huvipakkuva toote ostmiseks konkreetsetes müügikohas. (*Ibid.*) Krediidi korral kantakse raha lihtsalt pangakontole ja saab seda kasutada oma äranägemise järgi. Lihtsamalt öeldes, järelmaksu korral ei saa raha kätte, vaid saab toote. Krediidi puhul saab raha ja selle haldamine on inimese enda küsimus. (Preem 2016)

Seda tüüpi laenu positiivne külg on see, et järelmaks ei provotseeri millegi muu ostmist, nagu krediitkaart. Järelmaksu võtmisel toimub konkreetse toote ostmine. Krediitkaardiga on kõige raskem kontrollida ennast, et vältida kaardi kasutamist ning mitte kulutada raha millegi muu peale. (Krusenvald 2020)

- Krediitkaart

Alternatiivse lahendusena saab vaadata ka krediitkaarti. Eesti Pank on krediitkaarti defineerinud kui pangakaarti, mida saab kasutada kaarditehingute lepingus määratud krediidilimiidi ulatuses. (Eesti Pank 2020)

Erinevalt tarbimisläenust, maksab krediitkaardi puhul klient ainult selle osa eest raha, mida tegelikult kulutati. Tarbimisläenu korral tuleb regulaarselt teha makseid määratud summas võla tasumiseks, krediitkaart aga annab inimesele palju suuremat paindlikkust läenusumma kasutamisel, tagasimaksmisel ja taaskasutamisel. See tähendab, et kui krediitkaardiga isik tahab limiiti kasutada, ei pea ta uut taotlust esitama, vaid saab ka raha, mille ta varem limiidikontole tagasi saatis, taaskasutada.

Krediitkaardi eeliste hulka kuuluvad tagatise nõude puudumine, võimalus hajutada suuremaid oste pikema aja jooksul, see tähendab maksete paindlikkust. Krediitkaardi ajapikendust võib õigustatult nimetada kõige olulisemaks plussiks. Keskmiselt 50–60 päeva saab kaardiomanik panga raha tasuta kasutada. Ja alles pärast seda perioodi, kui läenu ei maksta tagasi, peab selle maksuma vastavalt kehtestatud intressimääradele. (Pajumaa 2019)

1.3. Tarbimisläenu nõudlust mõjutavad tegurid

Kliendile suunatud strateegia kujundamine on tänapäeval pangandussektoris eriti oluliseks saanud. Selle suundumuse põhjuseks on vajadus laiendada kliendibaasi, rahuldada klientide kasvavaid vajadusi ning suurendada pidevalt krediidiorganisatsioonide konkurentsivõimet ja tõhusust. Aina rohkem panku pöörab tähelepanu kliendibaasi analüüsile, mille eesmärk on tuvastada klientide sihtrühm.

Turunduse peamine eesmärk üldiselt ja eriti pangandussektoris on turu-uuringud. Turu jagamine erinevatele sihtrühmadele vastavateks segmentideks toimub analüüsi käigus. Sihtsegment turunduses tähendab inimrühma, kes näitab kõige suuremat nõudlust ettevõtte kaupade või teenuste järele. Sihtrühma iseloomustavad erinevad tunnused, nagu sugu, vanus, sissetuleku tase, haridus ja nii edasi. Tavaliselt on pangal mitu sihtrühma, kellel on nõudlus eri tüüpi teenuste järele. Informatsioon klientide sihtrühma kohta võimaldab pangal kõige tõhusamalt müüki korraldada, kuna tootepakkumine on koostatud, võttes arvesse sihtrühma omadusi ja eelistusi. Lisaks sellele suureneb reklaami efektiivsus, kuna reklaam on suunatud potentsiaalsetele klientidele. (Bach, et al. 2014)

Tarbimisläenu nõudlust mõjutavate tegurite uurimise tulemusel tuvastatakse klientide sihtrühmad, mis võimaldavad pankadel luua krediidipakkumisi, võttes arvesse nende rühmade

vajadusi. See annab pankadele võimaluse tõsta üldist tootlikkust ja suurendada tarbimislauendelt saadavat kasumit.

Järgmine tabel annab ülevaate varasematest uuringutest, kus vaadeldi tegurite mõju krediidiinõudlusele.

Tabel 1. Varem läbi viidud laenuõudlust mõjutavate tegurite uuringud

Aasta	Uuringu teostaja	Uuringu pealkiri	Uuringu eesmärk	Tulemused
2002	David W. Ashley	The demand for consumer credit (CD _t)	Hinnata tarbijakrediidi nõudlust Ameerika Ühendriikides ajavahemikul 1973 - 2002.	2SLS regressioonimudel näitab, et ainult kaks muutujat mõjutavad märkimisväärselt tarbimislauend nõudlust - isiklik sissetulek (DPI _t) ja töötuse määr (uet)
2005	Ana Del-Rio; Garry Young	The determinants of unsecured borrowing: evidence from the British Household Panel Survey	Uurida tagatiseta võlaturul osalemise määratajaid ja laenuatud summat.	Sissetulekute kasv, parem kvalifikatsioon ja paremad väljajaated finantsolukorra suurendavad nõudlust tagatiseta laenude järele
2008	Ke Chen Chen; Mali Chivakul	What Drives Household Borrowing and Credit Constraints? Evidence from Bosnia & Herzegovina	Selles artiklis analüüsitakse kodumajapidamiste laenuõudlust ja krediidi piiranguid määravaid tegureid Bosnias ja Hertsegoviinas	Laenuurul osalemist mõjutavad peamiselt tegurid vanus, sissetulek, jõukus ja haridustase
2008	Galina Belekova	Socio-demographic peculiarities of population's financial behavior	Kasutades sotsioloogilisi uuringuid selgitada välja finantskäitumise piirkondlikud iseärasused.	Analüüs näitas, et sooline tunnus on oluline tegur elanikkonna finantskäitumises
2012	Christos C. Frangos; Konstantinos C. Frangos; Ioannis Sotiropoulos; Giannis Manolopoulos; Aikaterini C. Valvi	Factors Affecting Customers' Decision for Taking out Bank Loans: A Case of Greek Customers	Eesmärk on välja selgitada tegurid, mis mõjutavad Kreeka klientide otsust võtta laenu kommertsbankadest	Logistilise regressiooni tulemused näitavad, et isiklik perekonnaseis, klienditeenindus, kaupluste kujundamine ja intressimäärad on kõige olulisemad laenu võtmise ennustajad

2012	Jaanika Meriküll	Households Borrowing During a Creditless Recovery	Uurida kodumajapidamiste laenu võtmise tegureid mittekrediidi taastumisperioodil	Tulemused näitavad, et kaks kolmandikku laenuõudluse aeglasest taastumisest saab seletada leibkonna sihtkapitali muutustega
2014	Diana Veeret	Eesti elanike finantskäitumist mõjutavad tegurid tarbimis- ja kiiralaenude võtmise näitel perioodil 2006-2012	Uurida, millised tegurid mõjutavad Eesti elanike tarbimis- ja kiiralaenude võtmist ning kaardistada nende teenuste tarbimise olukord Eestis viimase kümnendi jooksul.	Uurimistulemused viitavad sellele, et lisaks finantsteadmistele ja -oskustele mängivad finantskäitumises olulist rolli ka isiklikud, hoiakud ja sotsiaal-demograafilised (vanus, sissetulek, haridustase, amet ja elumaja suurus) tegurid
2015	Matis Kivila	Ootuste ja muude tegurite mõju tarbimisläenude nõudlusele Eestis	Eesmärk on välja selgitada tarbimisläenude nõudlust mõjutavad tegurid Eestis	Regressioonanalüüsi käigus uuritud teguritest leiti teatav mõju tarbimisläenude käibe keskmisel netopalgal, majapidamiste rahandusliku olukorra hinnangul järgneva aastaks ja kindlustundel.

Allikas: Autori koostatud

Selles peatükis käsitletakse empiiriliste uuringute käigus leitud laenude nõudlust mõjutavaid demograafilisi ja sotsiaalmajanduslikke tegureid. 2012. aastal viis Jaanika Meriküll (2012) läbi Eestis ühe ulatuslikuma empiirilise uuringu, milles uuris nõudluse mõju tarbimisläenudele. Oma töös uuris ta demograafilisi ja sotsiaalmajanduslike tegureid.

Majanduslike teguritena uuris autor sissetulekut ja tööhõivet. Meriküll leidis, et madalama palgaga inimestel on suurem nõudlus krediidi järele, kuna tarbimise piirkasulikkus on suurem. Samal ajal mõjutavad krediidipiirangud ka nõudlust, sest mida vähem on inimesel sissetulekut, seda väiksema tõenäosusega pank talle krediiti annab. Ka Eestis leiti, et madala palgaga töötajatel on suurem nõudlus tarbimisläenude järele. Lisaks on muutuva sissetuleku ja suurema võlakoormuse korral suurem laenuõudlus. (*Ibid.*)

Sarnane uuring viidi läbi bakalaureusetöös 2015. aastal, kus tehti regressioonanalüüs, mille käigus autor jõudis järeldusele, et mida madalam on inimese sissetulek, seda suurem on tarbimisläenu nõudlus. (Kivila 2015) Sissetuleku kohta leidis Matis Kivila, et kui palk tõuseb 1% võrra, siis kasvab tarbijakrediidi käive liigikaudu 4,3%. See tähendab, et sissetuleku ja tarbijakrediidi nõudluse suhe on tugevalt väljendunud ja see on positiivne suhe. Aasta enne tehti aga sarnases

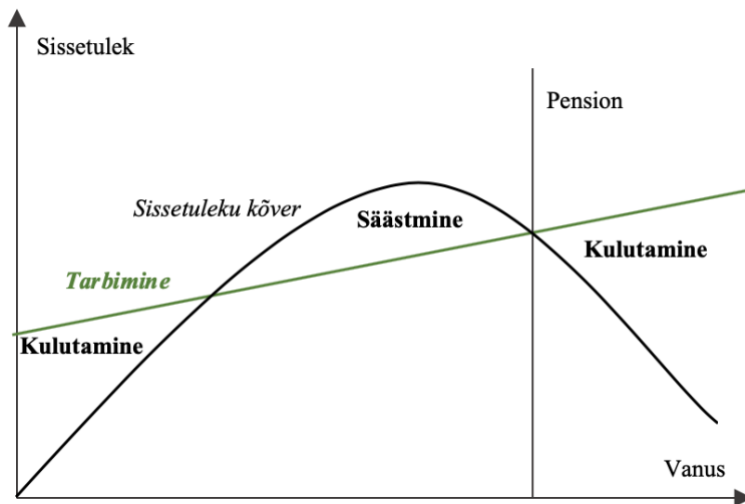
uuringuks hoopis järeldus, et võrreldes kõrgema kuusissetulekuga on madala sissetulekuga inimestel väiksem tõenäosus tarbijakrediidi võtta. (Veeret 2014)

Tööturu staatuse ja sissetuleku mõju krediidinõudlusele uuringud näidanud vastakaid tulemusi. Näiteks järgmises läbiviidud uuringus kasutas selle autor uurimismeetodina 2SLS-i regressioonimudelit. (Ashley 2002) Seda mudelit kasutati tarbimislauude nõudluse hindamiseks Ameerika Ühendriikides perioodil 1973-2002. Analüüsi kaasati kuus sõltumatut muutujat: rahaline alus, töötuse määr, tarbijate kindlustunde indeks, isiklik sissetulek, fondide intressimäär ja nafta hind/barrel. Mudeli tulemustes jõuti järeldusele, et ainult kaks muutujat mõjutavad märkimisväärselt tarbijakrediidi nõudlust: isiklik sissetulek ja töötuse määr. Need muutujad mõjutavad tarbimislauude nõudlust siiski vastupidises suunas - sissetuleku suurendamine julgustab tarbijaid suurendama tarbimist lauude kaudu, tööpuuduse suurenemine viib tarbijad loobuma oma harjumustest laenata. (*Ibid.*)

USA empiiriliste uuringute kohaselt väheneb nõudlus krediidi järele koos finantsilise heaolu suurenemisega, aga kui jõukus jõuab teatud tasemeni, siis muutuvad suhted täielikult vastupidiseks ja laenuõudlus hakkab järk-järgult vähenema. Lisaks sellele uuring näitas seevastu, et töötutel on oluliselt väiksem krediidinõudlus. (Young, Del-Rio 2005) Bosnia ja Hertsegoviina näitel leiti, et laenuõudlus ei erine töötute ja töötavate inimeste vahel. (Ke Chen, Chivakul 2008)

Teises tegurirühmas, mis võivad mõjutada tarbijakrediidi nõudlust, käsitleb autor sotsiaaldemograafilisi tegureid nagu vanus, sugu, haridustase ning perekonnaseis. Varasemates uuringutes, mis olid pühendatud laenuõudlust ja -otstarvet mõjutavate tegurite uurimisele, selgus laenuvõtjate soo ja vanuse ning tarbimislauu nõudluse suhe. Niisiis selgus ühes neist, et peamine tarbimislauu nõudlust moodustavate klientide grupp on 30–55-aastased kodanikud (56% laenuvõtjate koguarvust), neist 46% on mehed, 54% - naised. Lisaks mõjutab vanus ka laenu eesmärki. Noored (18–30-aastased) ja keskmise vanuserühma (30–55-aastased) kliendid ostavad kallimaid püsikaupu krediidiga sagedamini kui pensionärid (vastavalt 45 ja 42%, võrreldes 13% - ga vanematest inimestest) ja võtavad rohkem hariduslaene (50% kummagi kohta). Samuti eelistavad keskealised inimesed laene ettevõtluse arendamiseks ja ettenägematute kulude katteks (vastavalt 92 ja 66%). (Белехова 2015)

Seega võib märkida, et vanuse ja krediidinõudluse vahel on negatiivne seos, mis on seotud elutsükli teooriaga ning selle teooria illustreeriv graafik on esitatud joonisel 1.

Joonis 1. Elutsükli teooria

Allikas: Chappelow, J. (2020); autori koostatud joonis

Elutsükli teooria oli Modigliani üks varasemaid panuseid majandusse, milles öeldakse, et inimesed säästavad oma varajastel aastatel peamiselt raha, et maksta oma hilisemate aastate eest. Teooria põhineb positsioonil, et inimese tarbimine igal eluperioodil ei sõltu jooksvast sissetulekust, vaid kogu elu oodatavast sissetulekust. Idee on selles, et noorena inimesed eelistavad tarbida või laenata suhteliselt stabiilselt, säästa keskeas, kui sissetulek on kõrgem, ja sääste kulutada pensionile jäädes. (Chappelow 2020) Teiste sõnadega kui inimesed on noored, siis nende sissetulek tavaliselt väike ja nad satuvad võlgadesse, teades, et tulevikus teenivad nad rohkem. Tööperioodil kasvab nende sissetulek, jõuab haripunkti täiskasvanueas ja siis tasuvad nad noorpõlves moodustatud võlad ning säästavad raha pensiooniperioodiks. Võlgadest vabastamise ajal muutub tööjõutulu nulliks ja tarbimise tagavad akumulieeritud säästud.

Järgmises artiklis, mida autor luges, uuriti Kreeka klientide näitel tegureid, mis mõjutavad klientide otsust pangalaenu saada ning selles töös kasutatakse uurimismeetodina logistilist regressioonimudelit. (Frangos, et al. 2012) Tulemused olid järgmised: laenu saamise tõenäosus väheneb koos vanusega, samal ajal võtavad naised laenu 1,71 korda tõenäolisemalt kui mehed ning abielus inimesed võtavad laenu vähem kui üksikud inimesed. Lisaks sellele leiti veel ühes uuringus, et inimestel, kes pole kunagi abielus olnud, on võla tekkimise tõenäosus palju väiksem. (Young, Del-Rio 2005)

Järgmise uuringu tulemused viitavad sellele, et kuigi kõrgharidusega inimesed osalevad krediiditurul vähem tõenäoliselt, nõuavad nad turule sisenemisel suuremaid laenusummasid. (Ke

Chen, Chivakul 2008) See oleks kooskõlas sellega, et kõrgema haridustasemega inimestel on suurem enesekindlus, sest nad leiavad suurema sissetulekuga parema töökoha, muutes üksikisikud optimistlikumaks ja enesekindlamaks oma tulevase sissetuleku taseme osas. (Young, Del-Rio 2005)

Ka Matis Kivila (2015) koostatud töös selgus, et kõrgharidusega inimestel on suurem laenuõudlus, mis võib olla tingitud asjaolust, et nad ootavad suuremat tulu kõrgema haridustaseme tõttu. Leidis ka positiivse seose pere suuruse ja laenuõudluse vahel. (*Ibid.*)

2. ANALÜÜSI METOODIKA JA ANDMED

2.1. Kvantitatiivse uuringu kirjeldus ja valim

Uuringu eesmärgiks oli selgitada välja tarbimisläenude populaarsus täiskasvanud Eesti elanike seas, et järgmise sammuna saadud andmete põhjal viia läbi demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike faktorite analüüs ning selgitada välja, millised nendest faktoritest mõjutavad tarbimisläenude nõudlust Eesti panganduses.

Bakalaureusetöö raames kasutati ühte uurimismeetodit, milleks oli kvantitatiivne meetod. Uuringu jaoks koostati küsimustik, mis koosneb kaheksast küsimusest ja vastaja andmetest. Küsimustikule vastates paluti retsensentidel valida loendist üks või mitu vastusevarianti. Enne küsimuste loetlemist selgitab autor, mis asi on tarbimisläen ning täpsustab, et selles küsimustikus kasutab terminit tagatiseta väikelaen. Nagu teoreetilises osas oli mainitud, pankade veebilehtedel tarbimisläenu mõistet peaaegu ei kasutata, vaid see asendatakse terminiga väikelaen (mõnikord remondiläen, pulmaläen, reisiläen jne) seetõttu kasutas autor seda mõistet ka küsimustikus, et vastajad ehk tarbijad saaksid aru, mis tüüpi läenuga on tegemist.

Küsimustik, mis on välja toodud lisades (vt Lisa 1), jaguneb kolmeks osaks:

- 1) Esimeses osas olid küsimused retsensentide andmete kohta (sh soo, vanus, sissetulek jne) ning küsimus, kas inimene on kunagi läenu võtnud või mitte. Kui vastus viimasele küsimusele on eitav, siis küsimustik lõpeb ning kui jaatav, siis suundub retsensent automaatselt küsimustiku teise ossa.
- 2) Teine osa algab küsimusega, kus uuritakse, milliseid läene retsensent üldse võttis. Järgmise sammuna täpsustatakse, kas ka väikelaenu võetud on ja kui vastus on eitav, siis küsimustik lõpeb, kui vastus on jaatav, siis liigub retsensent automaatselt küsimustiku viimasesse ossa.
- 3) Kolmandas osas küsitakse selgitavaid küsimusi väikelaenu kohta (tagatise olemasolu, suurus, intress, periood ja eesmärk).

Küsimustiku koostamiseks ja läbiviimiseks kasutati tööriista *Google Forms*, kus küsimustik oli vastajatele kättesaadav ajavahemikus 09.04.-16.04.2020. Küsimuste koostamisel tugines autor teoreetilistele seisukohtadele, mis on esitatud antud töö esimeses osas ja lähtus töö uurimisküsimustest ning eesmärgist. Küsimustik oli jagatud peamiselt Tallinna Tehnikaülikooli õppejõududele ning tudengitele e-kirja teel, *Facebooki* sotsiaalmeediakeskkonnas ning isiklike kontaktide kaudu.

Töö esimeses osas viis autor läbi kvalitatiivse analüüsi, kus on välja toodud erinevaid tegureid, mis mõjutavad tarbimislenu nõudlust ning uurimismeetodina otsustas autor testida hüpoteese. Kvalitatiivse analüüsi käigus uuriti mitmesugust kirjandust ning selle põhjal püstitati hüpoteesid kvantitatiivse analüüsi läbiviimiseks. Hüpoteeside kontrollimise abil testib autor seost tarbimislenu nõudluse ja selliste tegurite vahel nagu sugu, vanus, rahvus, haridustase, tööhõive staatus, isiklik netosissetulek, leibkonna koosseis ja pere suurus. Neid hüpoteese testitakse χ^2 -test ehk hii-ruut testi abil. Saadud andmete töötlemine toimus Microsoft Excel programmiga. Andmete alusel viidi läbi esmane analüüs (sagedustabelid, joonised) ning järeldav analüüs (hüpoteeside kontrollimine hii-ruut testi abil).

2.2. Valim

Kokku osales uuringus 233 inimest, nendest peaaegu pooled ehk 109 vastust olid antud uuringu jaoks olulised, kus retsensendid vastasid „Jah“ küsimusele: „Kas Teie olete kunagi laenu võtnud?“. Seega on esimese valimi maht 109 inimest. Autor kasutas seda valimit hüpoteeside kontrollimiseks, mis viiakse läbi 3. peatükis.

Teine valim läbis vastuste filtreerimise sügavama etapi. Autor keskendus retsensentide võetud väikeste tagatiseta laenude ehk tarbimislenu omaduste analüüsimisele, välistades seeläbi veel 63 vastust, milles retsensendid olid märkinud, et nad ei võtnud tarbimislenu (tagatisega väikelaenu olid eelnevalt välistatud). Seega teise valimi maht, mis sobisid tarbimislenu analüüsimiseks, on 46 vastust.

Küsimustiku esimene osa oli personaalandmete jagu, kus oli küsitud sugu, vanus, rahvus, haridustase jne. Vastajad jaotati demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tunnuste järgi erinevatesse rühmadesse. Demograafilistest andmetest selgus, et esimeses valimis oli

retsensentide jaotus soo järgi järgmine: 45% mehed ja 55% naised. Teises valimis vastanutest 58,7% olid naised ja 41,3% mehed. Täpsemad tulemused on esitatud lisa 2.

Tabel 2. Kahe valimi vastajate jaotus vanuserühmade järgi

Vastusevariandid	Valim 1. (n=109)		Valim 2. (n=46)	
	Sagedus	% kõigist vastajatest	Sagedus	% kõigist vastajatest
20-29	27	24,80%	8	17,40%
30-39	33	30,30%	22	47,80%
40-49	21	19,30%	6	13,00%
50-59	11	10,10%	5	10,90%
60-69	15	13,80%	5	10,90%
70+	2	1,80%	0	0,00%
Kokku:	109	100%	46	100%

Allikas: autori koostatud saadud ankeetide vastuste alusel

Tabelis number 2 on esitatud kahe valimi andmed retsensentide jaotuse kohta vanuserühmade kaupa. Mõlemas valimis on suurim vanuserühm 30–39-aastased. Väikseimaks grupiks osutus 70+, esimeses valimis see on 2 inimest ja teises rühmas aga mitte ühtegi.

Retsensentide jaotus rahvuse järgi esimeses valimis oli 64,2% eestlasi, 21,1% venelasi ja vastavalt 14,7% teistest rahvustest. Teises valimis tõi vastajate jaotus rahvuse järgi järgmised tulemused: inimestest, kes võtsid tagatiseta väikelaenu (tarbimislaenu), vastas küsimustikule täpselt 50% eestlasi, 28,3% venelasi ning 21,7% vastajaid oli teistest rahvustest (vt Lisa 2).

Tabel 3. Kahe valimi vastajate jaotus haridustase järgi

Vastusevariandid	Valim 1. (n=109)		Valim 2. (n=46)	
	Sagedus	% kõigist vastajatest	Sagedus	% kõigist vastajatest
Põhiharidus või kutseharidus põhihariduse baasil	15	13,80%	10	21,70%
Keskharidus või kutseharidus keskhariduse baasil	27	24,80%	15	32,60%
Kõrgharidus või lõpetamata kõrgharidus	67	61,50%	21	45,70%
Kokku:	109	100%	46	100%

Allikas: autori koostatud saadud ankeetide vastuste alusel

Haridustaseme poolest oli vastanute seas erinevate haridustega inimesed (vt Tabel 3). Suurima vastanute grupi moodustasid kõrgema või lõpetamata kõrgharidusega retsensendid - esimeses

valimis see on 61,5% ja teises valimis 45,7%. Väikseima rühma moodustasid põhi- või kutseharidusega põhihariduse baasil inimesed - esimeses valimis 13,8% ja teises valimis 21,7%.

Tööstaatus variantide hulgast sai vastaja valida ainult ühe parameetri korraga. Esimeses valimis märgiti iga vastus vähemalt üks kord, nii et suurim rühm 83,5% töötab, väikseim 3,7% rühm ei tööta (otsib tööd). Teises valimis töötab suurim osa uuringus osalejatest (93,5%) ning pensionärid ainult 6,5%. Muud loetletud vastusevalikud jäeti valimata (vt Lisa 2).

Tabel 4. Kahe valimi vastajate jaotus kuu netosissetuleku järgi

Vastusevariandid	Valim 1. (n=109)		Valim 2. (n=46)	
	Sagedus	% kõigist vastajatest	Sagedus	% kõigist vastajatest
Kuni 500€	18	16,50%	5	10,90%
501-1000€	23	21,10%	10	21,70%
1001-1500€	29	26,60%	13	28,30%
1501-2000€	21	19,30%	12	26,10%
Rohkem kui 2000€	18	16,50%	6	13,00%
Kokku:	109	100%	46	100%

Allikas: autori koostatud saadud ankeetide vastuste alusel

Sissetulekute alusel oli enim (26,6% ning 28,3%) selliseid vastajaid, kelle igakuine isiklik netosissetulek on vahemikus 1001-1500 eurot kuus. Kõige vähem vastajaid on rühmas sissetulekuga kuni 500 eurot ja rühmas üle 2000 eurot kuus (vt Tabel 4).

Tabel 5. Kahe valimi vastajate jaotus leibkonna koosseisu järgi

Vastusevariandid	Valim 1. (n=109)		Valim 2. (n=46)	
	Sagedus	% kõigist vastajatest	Sagedus	% kõigist vastajatest
Elan üksi	27	24,80%	13	28,30%
Elan sugulastega	18	16,50%	7	15,20%
Abielus (lasteta)	22	20,20%	7	15,20%
Abielus (lastega)	35	32,10%	15	32,60%
Üksikvanem lapse/lastega	7	6,40%	4	8,70%
Kokku:	109	100%	46	100%

Allikas: autori koostatud saadud ankeetide vastuste alusel

Küsitluse esimese osa kaks viimast küsimust puudutasid leibkonda. Esiteks küsiti leibkonna koosseisu kohta: esimeses valimis 32,1% abielus (lastega) ning 6,4% on üksikvanem lapse/lastega. Teises valimis 32,6% inimestest abielus (lastega) ning 8,7% vastanutest on üksikvanem lapse/lastega (vt Tabel 5).

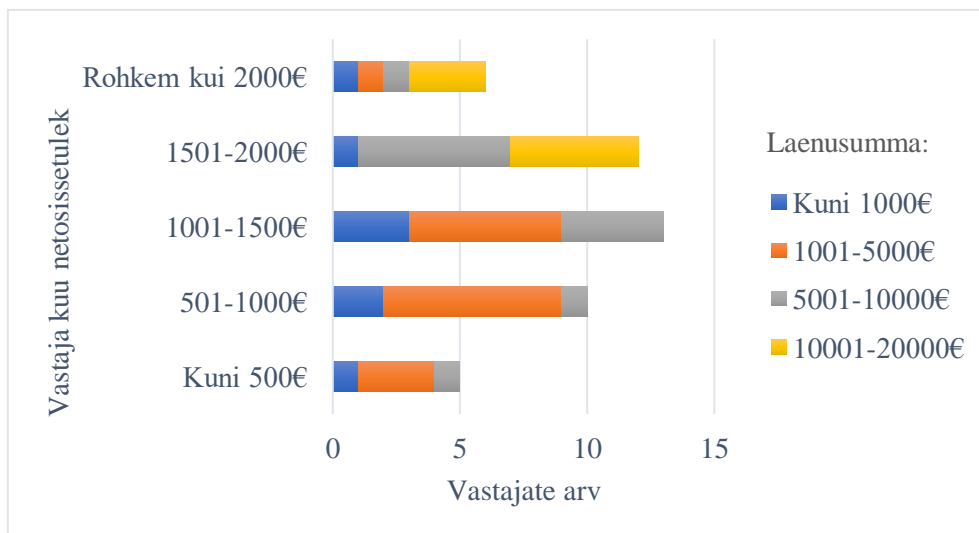
Teiseks küsiti leibkonna suuruse kohta, kus vastuste jaotus oli peaaegu võrdne. Esimese valimi tulemused on järgmised: kõige populaarsem vastus oli „2 inimest“ - 26,6% vastas nii, kõige väiksem grupp on need, kelle leibkonna suurus on 4 inimest ja rohkem - 22,9%. Teise valimi osas üks inimene ehk vastusevariant „elan üksi“ moodustab 28,3% ning kaks, kolm ning neli inimest ja rohkem – iga 23,9% kaupa (vt Lisa 2).

3. EMPIIRILINE UURIMUS

3.1. Ankeetküsitluse põhjal saadud tulemuste analüüs

Töö raames koostas autor küsitluse Eesti elanikele, mille valim ja jagamise meetodid on välja toodud metoodika peatükis. Järgnevalt on välja toodud küsimuste kaupa kirjeldav statistika kõigist vastajatest, kes sobisid valimisse (olles võtnud uurimise alla tagatiseta väikelaenu ehk tarbimislaenu).

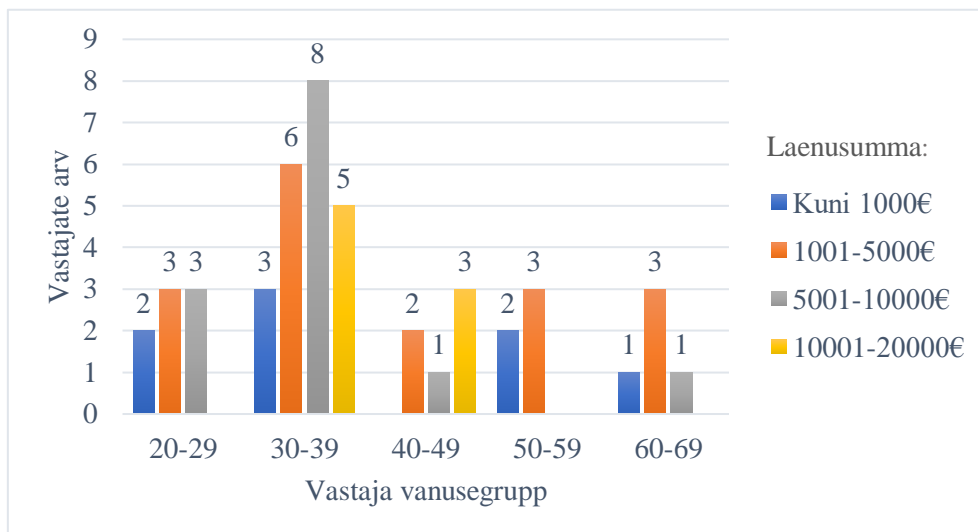
Lisaks demograafilistele ja sotsiaalmajanduslikele teguritele uuriti küsitluse käigus vastajatelt täiendavat info nende võetud tagatiseta väikelaenude kohta. Selle alapeatüki joonised illustreerivad vastuste jaotust selgitavatele küsimustele väikese tagatiseta laenu kohta.

Joonis 2. Tagatiseta väikelaenude summade jaotamine vastajate palkade järgi
Allikas: autori koostatud saadud ankeetide vastuste alusel

Järgnevalt on autor kombineerinud kaks küsimust, leidmaks seost laenu suuruse ja inimeste palkade vahel. Joonisel 2 on selge, et inimesed, kelle sissetulek on alla 1500 euro, ei võta väikelaene, mille väärtus on suurem kui 1000 tuhat ja mida suurem on sissetulek, seda suurem on

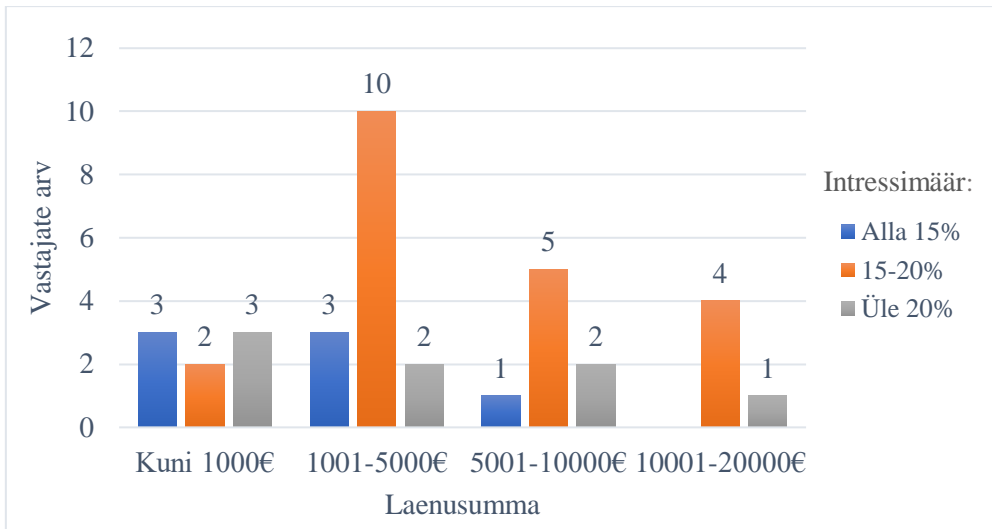
inimeste laenusumma. Samuti väärub märkimist, et vastajad, kelle palk oli vahemikus 1001-1500, võtsid kõige sagedamini väikest tagatiseta laenu, samas madalama palgaga inimesed ei võtnud sellist kohustust nii sageli.

Joonis 3. Tagatiseta väikelaenude summade jaotamine vastajate vanusegruppide järgi
Allikas: autori koostatud saadud ankeetide vastuste alusel

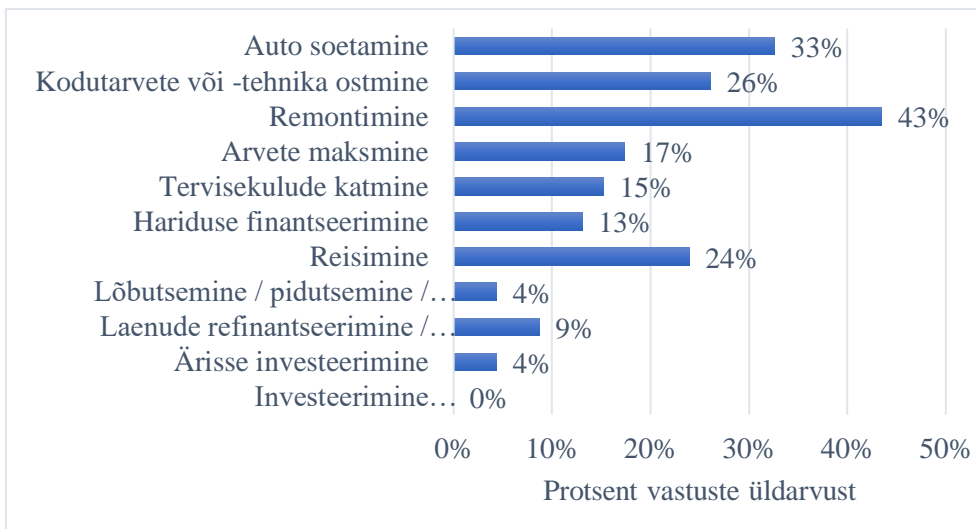
Joonisel 3 paistab silma vanuserühm 30-39 aastat - selles vanuserühmas osalenud võtsid väiksema tagatiseta laenu sagedamini kui teised. Võib eeldada, et need tulemused on kooskõlas elutsükli teooriaga, mida autor oli teoreetilises osas varem maininud, teiste sõnadega keskealised inimesed võtavad laene sagedamini kui vanema põlvkonna inimesed. Selle põhjuseks võib olla aga ka asjaolu, et väike tagatiseta laen on oma populaarsuse saavutanud suhteliselt hiljuti ja seetõttu võtsid vanema põlvkonna inimesed seda harvemini.

Joonisel 4 on näha, et kõige rohkem vastuseid (15 vastust) on saadud inimestelt, kelle väikelaenu suurus jäi vahemikku 1001-5000 eurot ning kõige vähem oli neid vastajaid (5 inimest), kes võtsid laenu vahemikus 10001-20000 eurot. Enamasti võtsid vastajad tagatiseta väikelaenu intressimääraga 15-20%, mis on keskmiste intressimäärade vahemik, mida pangad oma veebilehtedel pakuvad.

Joonis 4. Tagatiseta väikelaenude suuruste jaotamine intressimäärade järgi
Allikas: autori koostatud saadud ankeetide vastuste alusel

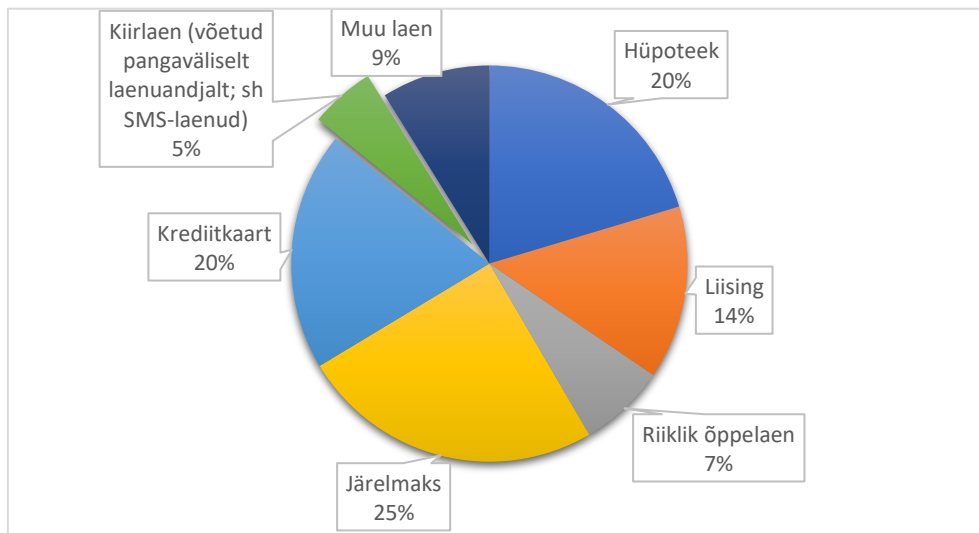
Lisaks esitati retsensentidele täpsustav küsimus, millest selgub, mis eesmärgil nad tarbimislauenu võtsid. Küsimus oli järgmine: „Millisel otstarbel Teie väikelaen on/oli võetud?“. Nimekirjas oli mitu vastusevarianti ja retsensent võis valida mitu talle sobivat vastusevarianti. Ühele uurimisküsimusele vastamiseks koostati järgmine graafik, kus on selgelt näha, millisel eesmärgil võtsid küsimustiku vastajad kõige sagedamini tarbijakrediiti.

Joonis 5. Tarbimislauenu võtmise otstarbe
Allikas: autori koostatud saadud ankeetide vastuste alusel

Paljud retsensendid tõid välja tagatiseta väikelaenu võtmise mitu põhjust, seetõttu ei võrdu koguprotsent 100%. Peaaegu pooled vastanutest (43%) väitsid, et laenu võtmise otstarbe oli remont, 33% uuringus osalenutest märkis, et kasutasid laenu auto ostmiseks ning 26% kodutarvete või kodutehnika ostmiseks. Need vastused on kooskõlas teooriaga, kus räägitakse, et tarbimislauenu võetakse peamiselt kaupade ja teenuste isiklikuks tarbimiseks. Kõige vähem võtsid retsensendid väikelaenu ärisse investeerimiseks (4%), lõbutsemiseks ja pidutsemiseks (4%) ning üldiselt ei võetud laenu finantsinstrumentidesse investeerimiseks. Nii sai autor vastuse oma uurimisküsimusele ja leidis, et tarbimislauenu võtmise peamised eesmärgid on tarbijate vajadused, sealhulgas reisimine, püsikaupade soetamine, remontimine, kulude katmine ja nii edasi.

Uuringu käigus oli võimalik teada saada, milliseid muid laene lisaks tarbimislauenudele retsensendid võtsid. Tulemused on nähtavad joonisel number 6.

Joonis 6. Muud tüüpi laenude osakaal tarbimislauenu võtjate seas
Allikas: autori koostatud saadud ankeetide vastuste alusel

Seega need retsensendid, kes võtsid tarbimislauenu, kasutasid aktiivselt ka järelmaksu (25%), krediidikaarte (20%) ning hüpoteeklaenu (20%). Kõige vähem vastanutest kasutas kiirlaenu (5%).

3.2. Hüpoteeside testimine

Esimese sammuna koostas autor demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tegurite loetelu, mida ta küsitluse käigus uuris. Järgnevad tegurid valis autor tuginedes varem korraldatud uuringutele (nende loetelu on toodud tabelis 1):

- Sugu
- Vanus
- Rahvus
- Haridustase
- Tööalane staatus
- Kuusissetulek (neto)
- Leibkonna koosseis ja suurus

Järgmisel etapil püstitas autor iga teguri jaoks hüpoteesi, et kontrollida, kas demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike faktorite ning tarbija nõudluse vahel on seos või mitte ning kui on, siis millised tegurid mõjutavad tagatiseta väikelaenude nõudlust Eesti elanike seas. Hüpoteesid koostati lähtuvalt töö eesmärgist ja varasemate uuringute põhjal.

Hüpoteeside testimisel autor kasutas hii-ruut testi, mille põhimõtte on kahe tunnuste vahel oleva seose testimine. Hii-ruut testi nullhüpotees on, et seos puudub. Hüpoteeside testimiseks koostas autor empiiriliste sageduste risttabeleid ning seejärel leidis eripärade osakaalu. Järgnevalt kasutati osakaale, et leida empiiriliste sagedustabelite alusel nullhüpoteesidele vastavad oodatavate sageduste risttabeleid. Seejärel teststatistikale vastava oluliste tõenäosuste p leidmiseks kasutas autor funktsiooni CHISQ.TEST. Peale seda autor kontrollib, kumb hüpotees vastu võetakse ning autor võrdleb olulise tõenäosust p olulise nivooga $\alpha = 0,05$. Kui oluline tõenäosus $p > 0,05$, siis võetakse vastu nullhüpotees, mis tähendab, et seos puudub, ja vastupidi. (Sauga 2020)

Hii-ruut testi läbiviimiseks pidi autor kasutama valimit number üks ($n=109$). Järgnevalt püstitab töö autor hüpoteese ja nende tulemusi. Lähim ülevaade risttabelitest on kättesaadav lisis 3.

I hüpotees:

Nullhüpotees H_0 : Inimese sugu ei mõjuta tarbimislaienude nõudlust

Sisukas hüpotees H_1 : Inimese sugu mõjutab tarbimislaienude nõudlust

Autor kontrollis hüpoteesi ja sai vastuse, et $p = 0,5128$, mis on suurem kui $\alpha = 0,05$ ning seetõttu võetakse vastu nullhüpotees. Järeldus on järgmine: tarbimislauende nõudlus ei sõltu inimese soost.

II hüpotees:

Nullhüpotees H_0 : Vanuse ja tarbimislauende nõudluse vahel ei ole seost

Sisukas hüpotees H_1 : Vanuse ja tarbimislauende nõudluse vahel on seos

Kaks inimest, kes ei võtnud väikest tagatiseta laenu, olid vanuserühmas 70+, vaid hii-ruut testi eeldus, et sagedustabelis ei tohiks ükski sagedus olla väiksem kui 5. (Sauga 2020) Seetõttu ühendas autor vanuserühmad 60–69 ja 70+ ning tegi üldise grupi 60+. Seega hüpoteesi testimisel selgus, et oluline tõenäosus $p = 0,01321 < 0,05$ ning võetakse vastu sisukas hüpotees, mis väidab, et vanus mõjutab tarbimislauende nõudlust. Antud juhul võib näha, et inimesed vanuserühmas 30–39 aastat võtavad tarbimislauende sagedamini kui teised vanuserühmad (vt Lisa 3). See on seletatav elutsükli teooriaga, mida mainitakse töö teoreetilises osas. Lisaks on see vanuserühm, kui inimestel on oma pere ja kulud võivad suurenedä, mistõttu on nad sunnitud kaaluma laenu võtmise võimalust.

III hüpotees:

Nullhüpotees H_0 : Rahvuse ja tarbimislauende nõudluse vahel ei esine seost

Sisukas hüpotees H_1 : Rahvuse ja tarbimislauende nõudluse vahel esineb seos

Hii-ruut testi abil selgus, et oluline tõenäosus $p = 0,028 < 0,05$ ning nullhüpotees H_0 tuleb ümber lükata ja vastu võtta alternatiivne hüpotees H_1 . See tähendab, et tagatiseta väikelaenuende nõudlus sõltub rahvusest. Niimoodi saab väita, et mitte-eestlased võtavad sagedamini tarbimislauende (vt Lisa 3). Selle tulemuse võib tingida asjaolu, et mitte-eestlastel on erinev laenuarbitrimise kultuur, samuti nende sotsiaalne staatus halvem kui eestlastel ja seetõttu kipuvad nad rohkem laenu võtma.

IV hüpotees:

Nullhüpotees H_0 : Haridustase ei mõjuta tarbimislauende nõudlust

Sisukas hüpotees H_1 : Haridustase mõjutab tarbimislauende nõudlust

Tabelarvutuse funktsiooni CHI.Q.TEST abil leitud olulisuse tõenäosus $p = 0,01171771 < 0,05$ ning autor sai tõestatud hüpotees H_1 . Algselt püstitatud hüpotees H_0 tuleb ümber lükata, sest testimine näitas, et haridustase ning tarbimislauenu nõudlus on seoses. Sel juhul võib ka väita, et põhi- ja keskharidusega inimesed võtavad tarbimislauenu sagedamini kui kõrgharidusega inimesed (vt Lisa 3). Seda saab kommenteerida nii, et kõrgharidusega inimestel on suurem sissetulek ja nad ei vaja eriti väikelaene. Selle põhjuseks võib olla ka põhi- ja keskharidusega inimeste ebapiisav finantskirjaoskus.

V hüpotees:

Nullhüpotees H_0 : Inimese tööalane staatus ei mõjuta tarbimislauenu nõudlust

Sisukas hüpotees H_1 : Inimese tööalane staatus mõjutab tarbimislauenu nõudlust

Nagu juba varem mainitud, eeldab hii-ruut test, et oodatavad sagedused peaksid olema ≥ 5 , aga selle hüpoteesi testimiseks risttabel seda nõuet ei täitnud ning seetõttu ei suutnud autor hüpoteesi kontrollida (vt Lisa 3).

VI hüpotees:

Nullhüpotees H_0 : Sissetuleku ja tarbimislauenu nõudluse vahel seos puudub

Sisukas hüpotees H_1 : Sissetuleku ja tarbimislauenu nõudluse vahel seos esineb

Hüpoteesi kontrollimise käigus selgus, et oluline tõenäosus $p = 0,3880 > 0,05$, mistõttu peame vastu võtma nullhüpoteesi H_0 , mille kohaselt sissetuleku ja tarbimislauenu nõudluse vahel seost ei esine.

VII hüpotees:

Nullhüpotees H_0 : Leibkonna koosseisu ja tarbimislauenu nõudluse vahel ei esine seost

Sisukas hüpotees H_1 : Leibkonna koosseisu ja tarbimislauenu nõudluse vahel seos esineb

Selle hüpoteesi kontrollimiseks ühendas autor kaks rühma “Abielus (lastega)” ja “Üksikvanem lapsel/lastega”, kuna vastasel juhul hii-ruut testi nõudeid ei täideta. Seega hüpoteesi testimisel selgus, et oluline tõenäosus $p = 0,6586 > 0,05$ ning võetakse vastu nullhüpotees, mis väidab, et leibkonna koosseisu ja tarbimislauenu nõudluse vahel ei esine seost.

VIII hüpotees:

Nullhüpotees H_0 : Leibkonna suurus ei mõjuta tarbimislauenu nõudlust

Sisukas hüpotees H₁: Leibkonna suurus mõjutab tarbimislauende nõudlust

Leitud olulisuse tõenäosus $p = 0,86399 > 0,05$ ning autor sai tõestatud hüpotees H₀. Algselt püstitatud hüpotees H₁ tuleb ümber lükata, sest testimine näitas, et leibkonna suuruse ning tarbimislauenu nõudlus ei ole seoses.

3.3. Tulemused ja järeldused

Selles peatükis tutvustas autor uuringu järeldusi, mis tulenesid tulemuste analüüsist. Selle uuringu läbiviimiseks kasutas autor umbes 47% kõigist vastustest, kuna ülejäänud 53% respondentidest vastas, et neil pole kunagi laenukohustust olnud. Enamasti olid need vastajad vanuserühmas 20–29 aastat. Nii suur protsent vastanutest, kes pole laenu võtnud, võib olla tingitud asjaolust, et küsimustikku levitati aktiivselt Tallinna Tehnikaülikooli tudengite seas ja enamasti on selle vanuserühma tudengitel seda tüüpi kohustusi ei ole.

Ankeetküsitluse põhjal saadud tulemuste analüüsi käigus uuris autor vastuseid selgitavatele küsimustele tagatiseta väikelaenu kohta ainult nende inimeste seas, kes selle võtsid ehk autor kustutas tagatisega väikelaenu võtnud retsensentide vastuseid, kuna keskendus tagatiseta väikelaenudele. Hüpoteeside kontrollimiseks vajas autor ka nende inimeste vastuseid, kes võtsid muid laene, kuid ei võtnud väikest tagatiseta laenu.

Analüüsi käigus leidis autor, et kõige sagedamini võetakse tarbimislauene tarbijate vajaduste rahuldamiseks (remont, arvete tasumine, seadmete ostmise jne), mida kinnitab teooria. Lisaks uuris autor selle küsimustiku abil, millisel otstarbel Eesti elanikud laenu kasutavad ning sai ka teavet retsensentide võetud tagatiseta väikelaenu kohta (sh laenusumma, intressimäär, laenuperiood).

Hüpoteeside kontrollimiseks kasutas autor hii-ruut testi Exceli programmis. Kuna selle lõputöö eesmärgiks oli selgitada välja demograafilised ja sotsiaalmajanduslikud tegureid, mis mõjutavad tarbimislauende nõudlust, siis valis autor varasemate uuringute põhjal konkreetseid tegureid, mida ta uurib ning testis igäühte neist. Hüpoteeside testimise kokkuvõtteks võib järeldada, et vanus, rahvus ja haridus on statistiliselt olulised nivool 0,05, mis tähendab, et tarbimislauenu nõudlus ja need faktorid on seoses ehk vanus, rahvus ja haridus mõjutavad tarbimislauenu nõudlust. Vanuse

kohta autor leidis, et inimesed vanuserühmas 30-39 aastat võtavad tarbimislauenu sagedamini kui teised vanuserühmad. Rahvuse osas sai teada, et mitte-estlased võtavad sagedamini tarbimislauene. Hariduse kohta on selgunud, et põhi- ja keskharidusega inimesed võtavad tarbimislauenu sagedamini kui kõrgharidusega inimesed. Muude tegurite osas, sealhulgas sugu, tööalane staatus, kuusissetulek (neto), leibkonna koosseis ja suurus, selgus, et need ei mõjuta tarbimislauenu nõudlust.

Sarnased tegurid tuvastati ühes varem uuritud artiklis, kus ka haridustase ja vanus osutusid finantskäitumist mõjutavateks teguriteks. (Veeret 2014) Rahvuse ja tarbimislauenu nõudluse suhet mainiti ka varem käsitletud artiklis, mille autor on Jaanika Meriküll (2012). Tema töös märgitakse, et Eestis leiti sotsiaaldemograafiliste tegurite (sealhulgas vanus, perekonna suurus ja rahvus) mõju tarbimislauenu nõudlusele ning lisaks oli leitud, et mitte-estlastel on suurem tarbimislauenu nõudlus.

Uuringu käigus tekkis autoril raskusi inimeste leidmisega, kes on võtnud uuritavat tüüpi laenu, kuna küsimustikku levitati peamiselt Tallinna Tehnikaülikooli tudengite seas. Seetõttu ei olnud autoril võimalik esinduslikku uuringut läbi viia ehk valimi meetodist tulenevalt ei saa uuringut lugeda representatiivseks.

Lisaks sellele autor puutus kokku tõsiasjaga, et tarbimislauenu ehk tarbijakrediidi mõistel puudub Eestis konkreetne määratlus, erinevad allikad, sealhulgas ametlikud allikad, tõlgendavad seda mõistet erinevalt. Seetõttu teeb autor ettepaneku määratleda terminoloogia nii, et segadust ei tekiks ja tarbijad oleksid paremini orienteeritud ning teeksid õigeid otsuseid. Autor teeb ka ettepaneku korraldada suurem tarbimislauenu uurimine, analüüsides muid tegureid ja nende mõju nõudlusele. Suurema uuringu korraldamise kaudu saavad pangad täiustada oma kliendile orienteeritud strateegiat ja pakkuda paremaid teenuseid, mida inimesed vajavad.

KOKKUVÕTE

Selle bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada demograafilised ja sotsiaalmajanduslikud tegurid, mis mõjutavad tarbimislauende nõudlust Eesti panganduses. Tulenevalt püstitatud eesmärgist, sõnastas autor uurimisküsimused:

1. Millised on tarbimislauenu eelised ja puudused?
2. Millised on tarbimislauenu alternatiivid?
3. Millistel põhjustel võtavad Eesti elanikud tarbimislauene?
4. Millised demograafilised ning sotsiaalmajanduslikud tegurid mõjutavad tarbimislauenu nõudlust Eestis?

Töö esimeses osas pühendas autor tähelepanu terminoloogia uurimisele ja selgus, et see on väga lai mõiste, seetõttu otsustas autor oma töös kasutada järgmist tarbimislauenu määratlust – see on tagatiseta väikelaen, mida väljastatakse panga poolt. Lisaks kirjeldas autor töö esimeses osas seda tüüpi laenu positiivseid ja negatiivseid külgi, uuris alternatiivseid võimalusi, analüüsis kirjandust ja varasemaid uuringuid. Töö teine osa oli pühendatud metoodika ja kahe valimi kirjeldusele kvantitatiivse analüüsi läbiviimiseks. Kolmandas peatükis viis selle bakalaureusetöö autor läbi kirjeldava statistika, mille abil leidis vastuse kolmandale uurimisküsimusele. Lisaks sellele kontrollis hüpoteese ja tegi järeldusi, vastates seeläbi uuringu neljandale küsimusele.

Uurimismeetodina korraldas autor Eesti elanike seas elektroonilise küsitluse ja tegi saadud andmete põhjal analüüsi. Küsimustiku koostamiseks ja läbiviimiseks kasutati tööriista *Google Forms*, kus küsimustik oli vastajatele kättesaadav ajavahemikus 09.04.-16.04.2020. Küsimuste koostamisel tugines autor teoreetilistele seisukohtadele, mis on esitatud antud töö esimeses osas ja lähtus töö uurimisküsimustest ning eesmärgist. Küsimustik oli jagatud peamiselt Tallinna Tehnikaülikooli õppejõududele ning tudengitele e-kirja teel, *Facebooki* sotsiaalmeediakeskkonnas ning isiklike kontaktide kaudu.

Kokku täitis küsimustikku 233 isikut. Esimest valimit, mille maht on 109 inimest, kasutas autor hüpoteeside testimiseks hii-ruut testi abil ja teist valimit (46 inimest) kirjeldava statistika jaoks, kus autor uuris Eesti elanike poolt võetud tarbimislauude tunnuseid. Varasemate uuringute ülevaate ning teoreetiliste aluste põhjal esitas autor kaheksa hüpoteesi, mille abil soovis välja selgitada, millised demograafilised ja sotsiaalmajanduslikud tegurid mõjutavad tarbimislauu nõudlust.

Analüüsi kaasati kaheksa sõltumatut muutujat: sugu, vanus, rahvus, haridustase, tööhõive, palgatase, leibkonna koosseis ja pere suurus. Hüpoteeside kontrollimiseks kasutas autor χ^2 -testi ehk hii-ruut testi. Seega võib hüpoteeside testimise põhjal järeldada, et tarbimislauu nõudlust mõjutavad tegurid on vanus, rahvus ning haridus. Vanuse ja tarbimislauu nõudluse seos tuleneb elutsükli teooriast, mida autor kirjeldas teoreetilises osas. Rahvuse puhul on suurem tarbimislauu nõudlus mitte-eestlastel ning hariduse kohta on selgunud, et põhi- ja keskkharidusega inimesed võtavad tarbimislauu sagedamini kui kõrgharidusega inimesed.

Autor leiab, et käesolev bakalaureusetöö täitis eesmärgi ning vastas uurimisküsimustele. Analüüsi tulemusel saab järeldada, et tarbimislauu nõudlusele on seos inimeste rahvusega, vanusega ja haridustasemega. Seda valdkonda tuleks siiski põhjalikumalt uurida ja analüüsida. Esiteks tuleb kehtestada konkreetne ja ametlik tarbimislauu kontseptsioon, kuna Eestis on sellel terminil liiga lai tähendus ja igäiks kasutab seda nii, nagu ise otsustab ning see on segadust tekitav. Autor teeb ka ettepaneku korraldada suurem tarbimislauu uurimine, analüüsides muid tegureid ja nende mõju nõudlusele. Suurema uuringu korraldamise kaudu saavad pangad täiustada oma klientidele orienteeritud strateegiat ja inimestele vajalikke teenuseid kvaliteetsemalt pakkuda.

SUMMARY

DEMOGRAPHIC AND SOCIO-ECONOMIC DETERMINANTS OF CONSUMER LOANS DEMAND IN ESTONIA BANKING

Jekaterina Maslennikova

The purpose of this bachelor's thesis is to find out which demographic and socio-economic factors influence the demand for consumer loans among the Estonian population. Based on the aim of research, the author formulated the following research questions:

1. What are the advantages and disadvantages of a consumer loan?
2. What are the consumer loan alternatives?
3. For what reasons do Estonian residents take a consumer loan?
4. What demographic and socio-economic factors influence the demand for consumer loans in Estonia?

In the first part of the work, the author paid attention to the study of terminology, and it turned out that this is a very widely used, so the author decided to use the following definition of consumer loan - unsecured small loan issued by a bank. In addition, in the first part of the work, the author described advantages and disadvantages of this type of loan, explored alternatives, analyzed literature and previous studies. The second part of the work was devoted to the description of the methodology and two samples for quantitative analysis. In the third chapter, the author of this bachelor's thesis conducted descriptive statistics, which were used to find the answer to the third research question. In addition, the author tested the hypotheses and drew conclusions, thus answering the fourth question of the study.

As a research method, the author decided to conduct an electronic survey among the population of Estonia and conducted an analysis based on the data obtained. The Google Forms tool was used to compile and conduct the questionnaire, which was available to the respondents between 09.04.-16.04.2020. In compiling the questions, the author relied on the theoretical views presented in the first part of this work, was based on the research questions and purpose of the work. The

questionnaire was distributed mainly to lecturers and students of Tallinn University of Technology by e-mail, on the Facebook social media environment and through personal contacts.

The questionnaire completed 233 persons. The author used the first sample (n=109) to test hypotheses using the chi-square test and the second sample (n=46) for descriptive statistics, where the author examined the characteristics of consumer loans taken by Estonian residents. Based on an overview of previous research and theoretical bases, the author presented eight hypotheses to find out which factors influence the demand for consumer loan.

Eight independent variables were included in the analysis: gender, age, nationality, level of education, employment, wage level, composition and family size. To test the hypotheses, the author used the χ^2 -test or chi-square test. Thus, based on the testing of the hypotheses, it can be concluded that the factors influencing the demand for consumer credit are age, nationality and education. The relationship between age and consumer loan demand stems from the life cycle theory described by the author in the theoretical part. In the case of nationality, the demand for consumer loans is higher among non-Estonians, and it has become clear about education that people with basic and secondary education take out consumer loans more often than people with higher education.

The author considers that this bachelor's thesis fulfilled the purpose and answered the research questions. As a result of the analysis, it can be concluded that the demand for consumer loans is related to the nationality, age and level of education of people. However, this area should be further studied and analyzed. First of all, it is necessary to establish the official concept of consumer loan, because in Estonia this term is too broad and everyone uses it in their own way, and therefore there is a lot of confusion. The author also suggests conducting a broader study of consumer loans, analyzing other factors and their impact on demand. After conducting a larger study, banks will be able to improve their customer-oriented strategy and provide better services.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Ashley, D. (2002). *The demand for consumer credit (CDt)*. Kättesaadav: <https://pdfs.semanticscholar.org/d389/077dd0a3ac415a1f836de8ddf1bdb52742ee.pdf>, 16. märts 2020.
- Bach, M., Juković, S., Dumičić, K., Šarlija, N. (2014). *Business Client Segmentation in Banking Using Self-Organizing Maps*. Kättesaadav: <https://content.sciendo.com/view/journals/jeb/8/2/article-p32.xml?lang=en>, 20, 21. märts 2020.
- Chappelow, J. (2020). *Franco Modigliani*. Kättesaadav: <https://www.investopedia.com/terms/f/franco-modigliani.asp>, 16. märts 2020.
- Eesti Pank. (2020). *Veebisõnastik*. Kättesaadav: <https://www.eestipank.ee/veebisonastik#webdictionary-72233>, 30. märts 2020.
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/48/EÜ, 23. aprill 2008, mis käsitleb tarbijakrediidilepinguid ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 87/102/EMÜ, ELT L 133/66, 22.5.2008, art 2, p 2.
- European Central Bank. (2020). *All glossary entries*. Kättesaadav: <https://www.ecb.europa.eu/home/glossary/html/glossc.en.html>, 30. märts 2020.
- Financial Services User Group (FSUG). (2019). *FSUG opinion and recommendations for the review of the consumer credit directive*. Kättesaadav: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/fsug-opinions-190408-responsible-consumer-credit-lending_en.pdf, 30. märts 2020.
- Finantsinspeksioon. (2019). *Finantsaabits*. Kättesaadav: <https://www.minuraha.ee/et/publikatsioonid/finantsaabits>, 30. märts 2020.
- Frangos, C., Fragkos, K., Sotiropoulos, I., Manolopoulos, G., Valvi, A. (2012). *Factors Affecting Customers' Decision for Taking out Bank Loans: A Case of Greek Customers*. Kättesaadav: <https://ibimapublishing.com/articles/JMRCS/2012/927167/>, 16. märts 2020.
- Justiitsministeerium, Koll, K. (2011). *Vastutustundliku laenamise põhimõte*. Kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kristiina_koll._vastutustundliku_laenamise_pohimote.pdf, 16. märts 2020.

- Chen, C., Chivakul, M. (2008). *What Drives Household Borrowing and Credit Constraints? Evidence from Bosnia & Herzegovina*. Kättesaadav: <https://www.findevgateway.org/paper/2008/08/what-drives-household-borrowing-and-credit-constraints-evidence-bosnia-herzegovina>, 16. märts 2020.
- Kivila, M. (2015). *Ootuste ja muude tegurite mõju tarbimislaenude nõudlusele Eestis*. (Bakalaureusetöö) TalTechi majandusteaduskond, Tallinn
- Krusenvald, V. (2019, 29. mai). Tarbimislaen [blogipostitus]. Kättesaadav: <https://financer.com/ee/laenud/tarbimislaen/>, 15. märts 2020.
- Krusenvald, V. (2020, 20. aprill). Järelmaks [blogipostitus]. Kättesaadav: <https://financer.com/ee/laenud/jarelmaks/>, 27. aprill 2020.
- Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. (2014). *Kiiralaenuturg – analüüs ja ettepanekud*. Kättesaadav: https://www.mkm.ee/sites/default/files/kiiralanuturg_analyys_ja_ettepanekud.pdf, 18. märts 2020.
- Meriküll, J. (2012) *Households borrowing during a creditless recovery*. Working Paper Series 2/2012, Eesti Pank.
- Pajumaa, K. (2019). *Tarbijate hoiakud ja käitumine krediitkaartide kasutamisel*. (Magistritöö) TalTechi majandusteaduskond, Tallinn
- Preem, T. (2016, 27. aprill). Kas eelistada väikelaenu, krediitkaarti või järelmaksu? [blogipostitus]. Kättesaadav: <https://www.seb.ee/foorum/igapaevased-rahaasjad/kas-eelistada-vaikelaenu-krediitkaarti-voi-jarelmaksu>, 21. märts 2020.
- Rahaabi. (2019, 4. detsember). Tarbimiskrediit [blogipostitus]. Kättesaadav: <https://rahaabi.home.blog/2019/12/04/tarbimiskrediit/>, 16. märts 2020.
- Rahandus. (2017). *Laen*. Kättesaadav: <https://www.rahandus.ee/et/laen>, 13. märts 2020.
- Reila, B. (2018). *Eesti ühisrahastuskeskkonna jätkusuutlikkus toetudes Saksamaa ühisrahastusturu praktikale*. (Bakalaureusetöö) TalTechi majandusteaduskond, Tallinn
- Võlaõigusseadus. RT I, 08.07.2011, 21.
- Võlaõigusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. RT I, 11.03.2016, 1.
- Sauga, A. (2020). *Statistika õpik majanduseriala üliõpilastele*. (TalTech Kirjastus) TalTechi majandusteaduskond, Tallinn
- The Aspen Institute. (2018). *Consumer Debt: A Primer*. Kättesaadav: <https://www.aspeninstitute.org/publications/consumer-debt-primer/>, 15. märts 2020.

- Veeret, D. (2014). *Eesti elanike finantskäitumist mõjutavad tegurid tarbimis- ja kiirlaenuvõtmise näitel perioodil 2006-2012*. (Bakalaureusetöö) Tartu Ülikooli sotsiaal- ja haridusteaduskond, Tartu
- Young, G., Del-Rio, A. (2005). *The Determinants of Unsecured Borrowing: Evidence from the British Household Panel Survey*. Kättesaadav: <https://www.bankofengland.co.uk/working-paper/2005/the-determinants-of-unsecured-borrowing>, 16. märts 2020.
- Zhao, H., Ge, Y., Liu, Q., Wang, G., Chen, E., Zhang, H. (2017). *P2P Lending Survey: Platforms, Recent Advances and Prospects*. Kättesaadav: https://www.researchgate.net/publication/318665428_P2P_Lending_Survey_Platforms_Recent_Advances_and_Prospects, 24. märts 2020.
- Белехова, Г. (2015). *Социально-демографические особенности финансового поведения населения*. Kättesaadav: http://library.vscs.ac.ru/Files/articles/1422963517_100_115_belexhova.pdf, 16. märts 2020.

LISAD

Lisa 1. Küsitlusankeet

Tarbimislaenu populaarsus Eestis

Lugupeetud küsimustikule vastaja!

Mina olen Jekaterina Maslennikova ja olen Tallinna Tehnikaülikooli äranduse õppekava 3. kursuse tudeng. Seoses bakalaureusetöö kirjutamisega sooviksin Teie abi! Käesoleva küsimustiku koostamise eesmärgiks on viia läbi demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike faktorite analüüs ning uurida nende mõju tarbimislaenude nõudlusele Eesti panganduses, et parandada Eesti pankades pakutavate teenuste kvaliteeti.

Küsimustiku täitmine võtab aega ca 3-5 minutit. Kõik vastused on anonüümsed ja kasutatakse ainult käesoleva uuringu tarbeks.

Olen siiralt tänulik, kui selle aja oma päevast leiaksid!

* Kohustuslik

NB! Tarbimislaen (küsimustikus kasutatakse terminit väikelaen) = tagatiseta väikelaen, mida väljastatakse panga poolt

1. Teie sugu *

- Mees
- Naine

2. Millisesse vanusegruppi Te kuulute? *

- Alla 20
- 20-29
- 30-39
- 40-49
- 50-59
- 60-69
- 70+

3. Teie rahvus *

- Eestlane
- Venelane
- Muu rahvus

4. Teie haridus *

- Põhiharidus või kutseharidus põhihariduse baasil
- Keskkharidus või kutseharidus keskkhariduse baasil
- Kõrgharidus või lõpetamata kõrgharidus

5. Teie tööalane staatus *

- Pensionär
- Ei tööta (kodune)
- Töötu (otsin tööd)
- Töötan

6. Teie isiklik kuu netosissetulek: *

- Kuni 500€
- 501-1000€
- 1001-1500€
- 1501-2000€
- Rohkem kui 2000€

7. Teie leibkonna koosseis: *

- Elan üksi *(Liikuge küsimuse 9 juurde)*
- Elan sugulastega
- Abielus (lastega)
- Abielus (lasteta)
- Üksikvanem lapse/lastega

8. Teie leibkonna suurus: *

- 2
- 3
- 4 ja rohkem

9. Kas Teie olete kunagi laenu võtnud? *

- Jah (Liikuge küsimuse 10 juurde)
- Ei (Esita vorm)

10. Mis tüüpi laenu olete kunagi võtnud? *

Võib valida mitu varianti

- Hüpoteek
- Liising
- Riiklik õppelaen
- Järelmaks
- Krediitkaart
- Väikelaen pangast (sh remondilaen, reisilaen, terviselaen)
- Kiiralaen (võetud pangaväliselt laenuandjalt; sh SMS-laenud)
- Muu laen

11. Kas Te olete kunagi pangast väikelaenu võtnud(sh remondilaen, reisilaen, terviselaen)?*

- Jah (Liikuge küsimuse 12 juurde)
- Ei (Esita vorm)

12. Teie väikelaen on/oli: *

NB! Tagatis on väärtust omav vara (näiteks auto, korter või väärisesemed), mille laenuandja saab laenuvõtjalt ära võtta, kui viimane ei maksa laenu kokkulepitud tingimuste kohaselt tagasi

- Tagatisega
- Ilma tagatiseta

13. Teie väikelaenu suurus jäi vahemikku: *

- Kuni 1000€
- 1001-5000€
- 5001-10000€
- 10001-20000€
- Rohkem kui 20000€

14. Mis intressimääraga Teie väikelan on/oli võetud? *

- Alla 15%
- 15-20%
- Üle 20%

15. Kui pikaks perioodiks Teie väikelaen on/oli võetud? *

- Alla 1 aasta
- 1-2 aastat

16. Millisel otstarbel Teie väikelaen on/oli võetud? *

Võib valida mitu varianti

- Auto soetamine
- Kodutarvete või -tehnikate ostmise
- Remontimine
- Arvete maksmine
- Tervisekulude katmine
- Hariduse finantseerimine
- Reisimine
- Lõbutsemise / pidutsemise / pühadeostude tegemine
- Laenude refinantseerimine / võlgade tasumine
- Ärisse investeerimine
- Investeerimine finantsinstrumentidesse

Lisa 2. Vastajate jaotus demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tunnuste järgi

Valimi suurus	Valim 1. (n=109)		Valim 2. (n=46)	
	Vastajate arv	% kõigist vastajatest	Vastajate arv	% kõigist vastajatest
Soo				
Mees	49	45,0%	19	41,3%
Naine	60	55,0%	27	58,7%
Vanus				
20-29	27	24,8%	8	17,4%
30-39	33	30,3%	22	47,8%
40-49	21	19,3%	6	13,0%
50-59	11	10,1%	5	10,9%
60-69	15	13,8%	5	10,9%
70+	2	1,8%	0	0,0%
Rahvus				
Eestlane	70	64,2%	23	50,0%
Venelane	23	21,1%	13	28,3%
Muu rahvus	16	14,7%	10	21,7%
Haridustase				
Põhiharidus või kutseharidus põhihariduse baasil	15	13,8%	10	21,7%
Keskharidus või kutseharidus keskhariduse baasil	27	24,8%	15	32,6%
Kõrgharidus või lõpetamata kõrgharidus	67	61,5%	21	45,7%
Tööalane staatus				
Töötan	91	83,5%	43	93,5%
Pensionär	6	5,5%	3	6,5%
Töötu (otsin tööd)	4	3,7%	0	0,0%
Ei tööta (kodune)	8	7,3%	0	0,0%
Isiklik kuu netosissetulek				
Kuni 500€	18	16,5%	5	10,9%
501-1000€	23	21,1%	10	21,7%
1001-1500€	29	26,6%	13	28,3%
1501-2000€	21	19,3%	12	26,1%
Rohkem kui 2000€	18	16,5%	6	13,0%
Leibkonna koosseis				
Elan üksi	27	24,8%	13	28,3%
Elan sugulastega	18	16,5%	7	15,2%
Abielus (lasteta)	22	20,2%	7	15,2%
Abielus (lastega)	35	32,1%	15	32,6%
Üksikvanem lapse/lastega	7	6,4%	4	8,7%

Lisa 2 järg (1)

Valimi suurus	Valim 1. (n=109)		Valim 2. (n=46)	
	Vastajate arv	% kõigist vastajatest	Vastajate arv	% kõigist vastajatest
Leibkonna suurus				
1	27	24,8%	13	28,3%
2	29	26,6%	11	23,9%
3	28	25,7%	11	23,9%
4 ja rohkem	25	22,9%	11	23,9%

Allikas: autori koostatud saadud ankeetide vastuste alusel

Lisa 3. Sagedustabelid ja hii-ruut testi tulemused

		Kas Te olete kunagi pangast väikelaenu võtnud (sh remondilaen, reisilaen, terviselaen)?		Kokku (n=109)
		Jah (n=46)	Ei (n=63)	
Sugu <i>p=0,5128</i>	Mees	19 (38,8%)	30 (61,2%)	49
	Naine	27 (45%)	33 (55%)	60
Vanus <i>p=0,01321</i>	20-29	8 (29,6%)	19 (70,4%)	27
	30-39	22 (66,7%)	11 (33,3%)	33
	40-49	6 (28,6%)	15 (71,4%)	21
	50-59	5 (45,5%)	6 (54,5%)	11
	60+	5 (29,4%)	12 (70,6%)	17
Rahvus <i>p=0,0281</i>	Eestlane	23 (32,9%)	47 (67,1%)	70
	Venelane	13 (56,5%)	10 (43,5%)	23
	Muu rahvus	10 (62,5%)	6 (37,5%)	16
Haridus <i>p=0,0117</i>	Põhiharidus või kutseharidus põhihariduse baasil	10 (66,7%)	5 (33,3%)	15
	Keskharidus või kutseharidus keskhariduse baasil	15 (55,6%)	12 (44,4%)	27
	Kõrgharidus või lõpetamata kõrgharidus	21 (31,3%)	46 (68,7%)	67
Töölane staatus	Töötan	43 (41,7%)	60 (58,3%)	103
	Pensionär	3 (50%)	3 (50%)	6
Isiklik kuu netosissetulek <i>p=0,3880</i>	Kuni 500	5 (27,8%)	13 (72,2%)	18
	501-1000€	10 (43,5%)	13 (56,5%)	23
	1001-1500€	13 (44,8%)	16 (55,2%)	29
	1501-2000€	12 (57,1%)	9 (42,9%)	21
	Rohkem kui 2000€	6 (33,3%)	12 (66,7%)	18

Lisa 3 järg (1)

		Kas Te olete kunagi pangast väikelaenu võtnud (sh remondilaen, reisilaen, terviselaen)?		Kokku (n=109)
		Jah (n=46)	Ei (n=63)	
Leibkonna koosseis p=0,6586	Elan üksi	13 (48,1%)	14 (51,9%)	27
	Elan sugulastega	7 (38,9%)	11 (61,1%)	18
	Abielus (lasteta)	7 (31,8%)	15 (68,2%)	22
	Abielus (lastega)+ Üksikvanem lapse/lastega	19 (45,2%)	23 (54,8%)	42
Leibkonna suurus p=0,86399	1	13 (48,1%)	14 (51,9%)	27
	2	11 (37,9%)	18 (62,1%)	29
	3	11 (39,3%)	17 (60,7%)	28
	4+	11 (44%)	14 (56%)	25

Allikas: autori koostatud saadud ankeetide vastuste alusel

Lisa 4. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Jekaterina Maslennikova

1. annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Tarbimislaenude nõudlust mõjutavad demograafilised ja sotsiaalmajanduslikud faktorid Eesti panganduses,

mille juhendaja on Ilzija Ahmet ,

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh TalTechi raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks TalTechi veebikeskkonna kaudu, sealhulgas TalTechi raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

¹Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil.